

УДК 37.011 – 051:785

Гук О. І.*

ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ КЕРІВНИКА ДИТЯЧОГО АНСАМБЛЮ БАНДУРИСТІВ

У статті обґрунтовано провідну роль новітніх технологій, які можуть бути використані керівником ансамблю бандуристів у процесі педагогічної діяльності, висвітлено та проаналізовано ефективність міжособистісної взаємодії.

Ключові слова: педагогічна майстерність, творчі здібності, новітні технології, керівник ансамблю бандуристів, міжособистісна взаємодія.

Сучасна музична педагогіка поряд з індивідуальною формою занять з учнями, яка є основою в роботі музиканта-педагога, приділяє все більше увагу різним формам колективного музикування. Це стосується і роботи з однорідними ансамблями народних інструментів, зокрема, ансамблем бандуристів.

Розгляду проблем музичного виховання, впливу музичного мистецтва на розвиток особистості присвячена значна кількість праць в різних галузях музичної педагогіки низки науковців (І. Бех, О. Биковська [4], А. Бороздін [5], М. Геліс, Н. Гребенюк [6], М. Давидов, В. Третьяченко [15], Л. Хлебнікова [16]). Окремі історичні та соціокультурологічні аспекти ансамблевого музикування висвітлюють праці С. Баштана, Л. Воріної, Д. Кужелева [9], О. Литовченко [10], Л. Мордкович [11], М. Сточанська [14]. Багатий практичний педагогічний досвід музикознавців В. Дутчак [7], Л. Мандзюк, О. Герасименко підсумований у методичних посібниках та статтях, присвячених роботі з ансамблями бандуристів, але вони не складають цілісної системи, а мають, переважно, вузьке, прикладне значення поодинокого характеру. Питання педагогічного впливу на формування міжособистісних стосунків в учнівських колективах порушували В. Андреев [1], О. Кіян [8], О. Портнова [12], В. Рогозіна [13] та ін.

Проблема вдосконалення педагогічної майстерності керівника творчого колективу сьогодні надзвичайно актуальна, але теоретичні положення щодо цього питання і досі мають пошуковий характер. Адже, новітні технології навчання, що вводяться у навчальний процес педагогом, музикантом-практиком, на сьогодні не завжди висвітлені у музичній педагогічній літературі й потребують ретельного вивчення. Водночас, зміни, які відбуваються в методиці навчання і виховання потребують наукового обґрунтування і узагальнення їх результатів.

Метою статті є висвітлення основних дидактичних і методологічних принципів роботи керівника дитячого ансамблю бандуристів та використання новітніх технологій, що сприяють розвитку творчих здібностей учасників ансамблю бандуристів.

Колективна творчість, єдність мети, дій, задуму є основою для створення особливої «колективної» індивідуальності, яка відображає життєдіяльність колективу і вирізняє його з-поміж інших. Ансамбль бандуристів – це музично-творчий колектив, завдання якого – передати думки і почуття, зміст, що закладені в тому чи іншому творі. Життєдіяльність колективу, його творча згуртованість, характер взаємовідносин членів ансамблю найчастіше визначаються особистістю керівника, його вмінням організувати і спрямувати творчу роботу ансамблю [11, с. 137]. Від особистості керівника, його світогляду і професійної підготовки, педагогічного балансу і майстерності, високого рівня інтелекту і внутрішнього відчуття залежить ефективність музичного виховання. Він повинен не лише любити музику, а й вміти зацікавити нею членів творчого колективу, знати і розуміти її в значно більшому обсязі, бути поінформованим у питаннях педагогіки і психології, естетики і мистецтва, постійно збагачуватися новими знаннями. Керівнику ансамблю слід пам'ятати, що оволодіння музично-педагогічними знаннями є не самоціллю, а необхідним дидактичним засобом музичного навчання, розвитку

* © Гук О. І., 2012

їх інтересу до музики, формування естетичного ставлення до неї. Наявність професійного мислення керівника творчого колективу забезпечує:

- використання теоретичних, методичних знань та вокально- й інструментально-педагогічних прийомів і методів відповідно до конкретної ситуації з урахуванням особливостей певного етапу навчального процесу;
- критичну оцінку власної поведінки, труднощів і невдач, які ускладнюють шлях до професійної і загально-педагогічної майстерності;
- урахування індивідуальних психофізіологічних, вікових особливостей і музично-вокальних здібностей кожного учасника ансамблю.

На сучасному етапі модернізація музичної освіти потребує принципово нових підходів до пошуку новітніх технологій навчання, вдосконалення навчально-виховного процесу та системи контролю знань. Адже, як зазначає Л. Мордкович, «музична педагогіка – це систематичний пошук, творче співробітництво учнів, батьків, педагогів, усієї громадськості для організації навчання дітей як радісної і змістовної життєдіяльності» [11, с. 10].

Важливим завданням керівника творчого колективу є сприяння особистісному зростанню та професійному становленню кожного учасника. Особистісне зростання передбачає як розвиток особистості, так і прагнення дитини до найповнішого вияву та розвитку своїх можливостей та здібностей. А реалізація потенціалу, у свою чергу, робить дитину здатною до творчої діяльності.

Ансамбль бандуристів – це колектив, який обмежений в розмірах, і об'єднаний міжособистісними стосунками, які склалися в процесі спільної діяльності. Тому у відносинах колективу та окремого індивіда існує певна суперечність:

- з одного боку, колектив обмежує активність кожного музиканта, змушує його діяти у певному напрямі, підпорядковує певним груповим нормам;
- з іншого – кожен учасник залучається до спільної діяльності, реалізує себе як особистість, тобто колектив сприяє психічному та професійному розвитку.

Провідними педагогічними принципами в роботі керівника дитячого ансамблю є принципи:

- наступності (від простого до складного);
- доступності (відповідність віковим та індивідуальним особливостям);
- особистісного підходу (урахування психологічних, фізіологічних, соціальних особливостей учня).

Через розширення діапазону форм і методів роботи педагог забезпечує умови не лише для репродуктивної, а й для самостійної продуктивної творчості, спрямованої на самовираження. Для цього необхідно створювати творчий психологічний мікроклімат, використовувати різні форми емоційно-образних ситуацій на основі спілкування, організувати роботу в ансамблі так, щоб вона найбільшою мірою відповідала їх творчим потребам і нахилам, враховуючи динаміку змін їхніх інтересів і запитів, індивідуальних здібностей кожного.

Отже, важлива роль у розв'язанні багатогранних завдань музичного виховання належить керівникові ансамблю бандуристів. Перед керівниками дитячих капел постають такі основні завдання:

- навчання гри на бандурі та співу під власний супровід в обсязі, який забезпечує участь у концертній діяльності колективу;
- вивчення кращих зразків української музичної культури;
- розвиток музично-вокальних здібностей;
- сприяння розвитку індивідуальних творчих здібностей;
- сприяння формуванню естетичного смаку та духовної культури особистості;
- формування навичок професійного та соціального партнерства;
- згуртування учнів у дружній творчий колектив [3, с. 12].

Водночас, найважливішими функціями педагога-керівника є:

1. **Інформаційна.** Керівник ансамблю виступає носієм, зберігачем наукових знань із теорії і методики навчання гри на бандурі. Саме він акумулює музично-професійні та духовно-моральні цінності, є взірцем для учасників ансамблю, джерелом досвіду, різноманітної інформації, яку при необхідності може отримати кожен вихованець.

2. **Організаторська** – сприяє створенню системи взаємин між членами колективу, що породжують гуманні стосунки даної особистості до інших людей, праці, суспільства, самого себе. Організаторська функція полягає у вмінні залучати учнів до різних видів діяльності: пізнавальної (збагачує музичні уявлення учнів); суспільно-корисної (спрямовує на загальну користь і благо); ціннісно-орієнтаційної (орієнтує членів колективу на духовні та матеріальні соціально значущі цінності); художньо-творчої (дає можливість учасникам ансамблю бандуристів реалізувати творчі задатки та здібності).
3. **Стимулююча** – спрямовує на створення розвивального середовища, атмосфери підтримки, що сприяє самоутвердженню, самореалізації, потенціалу можливостей молодшої людини.
4. **Навчальна** – реалізується шляхом навчання учнів засобами аналітичної, проектувальної, організаційної діяльності.
5. **Спрямовуюча** – координує діяльність кожного учасника ансамблю, спираючись на природні дані вихованця, пробуджує його задатки, розвиває здібності.

В організації інноваційної діяльності учасників ансамблю бандуристів, доцільним є поєднання новітніх технологій, таких як інтерактивна модель навчання та технології «Створення ситуації успіху».

Інтерактивна модель навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожна особистість відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність. Науковець-педагог О. Портнова наголошує: «Суть інтерактивного навчання в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної взаємодії всіх членів колективу Це – взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і ансамблісти, і керівник є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, уміють і здійснюють» [12, с. 10].

Саме тому організація інтерактивного навчання передбачає спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Воно сприяє ефективності формування навичок і вмінь, створенню цінностей й атмосфери співробітництва, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером колективу.

Для успішного функціонування ансамблю бандуристів особливо доцільним є використання технології «Створення ситуації успіху». Цю педагогічну технологію можна з упевненістю віднести до особистісно зорієнтованих тому, що її точкою відліку є духовне удосконалення внутрішнього світу всіх суб'єктів взаємодії. Вона націлена на те, щоб викликати яскраве позитивне емоційне відчуття від своїх досягнень. Почуття радості надає впевненості, оптимізму, підвищує життєву стійкість та інтерес до справи, в якій досягнуто успіху. Саме тому технологія «Створення ситуації успіху» часто використовується в роботі педагогів.

В організації навчального процесу також доцільно використовувати такі інноваційні методи та методичні прийоми:

- 1) роботу в малих групах з вивчення репертуару;
- 2) метод проблемних ситуацій (наприклад, попередження очікуваних помилок в процесі гри та співу);
- 3) моделювання кінцевого бажаного результату.

Усе це створює умови, за яких діти духовно самовдосконалюються і самореалізуються, що є головним засобом їх самоствердження.

На думку І. Бежа: «Ефективність виховного процесу значною мірою залежить від так званих контрольованих чинників, тобто системи наукових положень, які визначають сутність конкретної виховної методики. Звичайно у вихованні діють і чинники, що мають ситуативний характер і які завчасно врахувати досить складно. Ці останні не повинні нейтралізувати організований вплив керівника – це основна вимога, на яку він мусить зважати <...> виховні інваріанти мають зробити процес виховання більш прогнозованим, а значить, і більш розвивально ефективним» [2, с. 110].

Таким чином, в організації педагогічного процесу відбуваються докорінні зміни: модель співпорядкування витісняється моделлю суб'єкт-суб'єктної взаємодії, участі та співучасті керівника та вихованців у спільних справах. Долається тоталітарна єдина виховна система. Вона витісняється програмою, в основі якої лежить педагогіка толерантності та поваги до

учня, визнання його унікальності, неповторності. Викладач покликаний стимулювати віру учня у власні сили та можливості, особистий успіх кожного, його оптимістичну перспективу. Здійснити це може лише педагог, який поєднує високий професіоналізм і компетентність та творчий потенціал.

Статус, роль, колективні норми, цінності, сумісність, згуртованість – все це морально-психологічні цінності, які виникають у процесі функціонування міжособистісних стосунків. У своїй сукупності вони складають психологію колективу, який характеризується станом міжособистісних стосунків і змінюється залежно від динаміки розвитку ансамблю або його розладу.

Таким чином, можна констатувати, що запропоновані новітні технології ґрунтуються на процесі формування творчої особистості, вияву творчих здібностей з подальшим розвитком їх у творчій діяльності.

Високий професійно-педагогічний рівень педагога-керівника творчого колективу, використання ним сучасних унікальних підходів до проблем розвитку особистості є необхідною умовою для переходу на якісно новий рівень навчання.

Список використаних джерел

1. Андреев В. І. Діалектика виховання та самовиховання творчої особистості / В. І. Андреев // – Казань, 1988. – 228 с.
2. Бех І. Д. Колектив як чинник унікальної ситуації виховання особистості. / І. Д. Бех // Позакласний час. – К. : Київська правда, 2010. – № 3. – 110 с.
3. Биковська О. Позашкільна освіта в Україні / О. Биковська // Навч. посіб. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2006. – 224 с.
4. Биковська О. В. Трудове виховання в позашкільних навчальних закладах у сучасних умовах (на прикладі гуртків науково-технічного профілю) / Биковська Олена Володимирівна // Дис. канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2000. – 198 с.
5. Бороздин А. О внеклассных формах воспитания учащихся виолончельного класса / А. Бороздин // Вопросы методики начального музыкального образования / Ред.-сост. В. Натансон, В. Руденко. – М. : Музыка, 1982. – С. 51-55.
6. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість / Н. Є. Гребенюк / Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства. – Київ, 2000. – 20 с.
7. Дутчак В. Розвиток професійних засад бандурного мистецтва 1970-1990 років: творчість і виконавство: дис... канд. мист-ва: 17.00.03 – музичне мистецтво / Дутчак Віолета Григорівна. – К., 1996. – 240 с.
8. Кіян О. Батьківсько-вчительська взаємодія як фактор морального становлення особистості / О. Кіян // Позакласний час. – К., 2009. – № 23-24. – С. 31-37.
9. Кужелев Д. О. Культурологічні аспекти сучасного баянного виконавства / Д. О. Кужелев // Збірник наукових праць / КНУКІМ. – К., 2003. – 43 с.
10. Литовченко О. Різні грані творчості / О. Литовченко // Позашкілля. 2009. – № 2 (26). – 27 с.
11. Мордкович Л. Дитячий музичний колектив: деякі аспекти роботи / Л. Мордкович // Вопросы музыкальной педагогики. / Сост. В. И. Руденко. – Москва : Музыка, 1986. – Вып. 7. – 137 с.
12. Портнова О. С. Використання сучасних педагогічних технологій / О. С. Портнова // Позашкілля. 2007. – № 1. – 10 с.
13. Рогозіна В. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів на уроці / В. Рогозіна // Виховна робота в школі, 2007. – № 8. – 23 с.
14. Сточанська М. Бандура як унікальний музичний інструмент українців / М. Сточанська // Земле, моя земле, я люблю тебе: навч.-метод. посіб. – Луцьк : РВВ Вежа, 2006. – 12 с.
15. Третьяченко В. Педагогический материал и задачи начального обучения скрипача / В. Третьяченко // Вопросы музыкальной педагогики / Сост. В. И. Руденко. – Москва : Музыка, 1986. – Вып. 7. – 120 с.
16. Хлебнікова Л. О. Методика хорового співу у початковій школі / Л. Хлебнікова // Методичний посібник. – Тернопіль : Навчальна книга. – Богдан, 2006. – С. 36-37.

The article substantiates the leading role of modern technologies that a bandore ensemble conductor may use in the process of his/her pedagogic activity. The efficiency of interpersonal relations is analyzed.

Key words: pedagogic skills, artistic talents, modern technologies, bandore ensemble conductor, interpersonal relations.